Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Хӑнты ясӑң

20 сентября 2018 года
№ 18 (3510)

www.khanty-yasang.ru

Основана 1 ноября 1957 года

Шуши айдат ёх вән мирхот

И. Самсонова вӗрум хур

Нижневартовской районӑн вәлты айдат хә Николай Айпин па Финляндия мӳв эвӑлт мойңа юхтум Сәрханд мӳв хӑнты ёх эвӑлт вәлты нє Мария Лаунонен

Лыпӑт хойты тыдӑщ 10-13-мит хӑтдӑтн Советской район пӯңалн вәлты «Окунёвские зори» нємпи рӳтыщӑты тӑхийн Югра мӳв Ас-угорской айдат ёх VI-мит вән мирхота ӑктӑщийдсӑт.

Тыв арсыр мӳвӑт эвӑлт айдат ёх юхтыйдсӑт. Щит Сӳмӑтвош, Нуви сӑңхум, Манстӑр, Ёмвош, Сәрханд, Нижневартовской, Советской районӑт, Югорск, Нижневартовск, Ёмвош, Сәрханд вошӑт па па хон пєлӑк Финляндия мӳв Хельсинки вош эвӑлт нядъяңкєм айдат нє па хә вәс.

8-9

Округ дума 20-мит мирхот вӕс

Лыпӑт хойты тылӑщ 14-митн лӳӈ хӑтлӑт юпийн олӑӈ округ дума мирхот вӕс. Депутатӑт арсыр мосты поступсэт нух вантсӑт па вӳсӑт.

Округ бюджет вєрӑт олӑӈӑн

Щиты, лыв округ бюджет олӑӈӑн поступсы нух вантсӑт па хэлӑнтсӑт, муй щирн тӑм ол шэп мӑр бюджет вухӑт тӑруптӑсыйт. Щи олӑӈӑн вух лӳӈӑтты па ортты департамент кэща нє **Вера Дюдина** путӑртӑс. 2018-мит ол олӑӈ ол шэп мӑр доходӑт (юхӑтты вухӑт) — 188,5 млрд шойт вух, щит 63,2 % арат ол мӑр план хӳват. Щит 2017-мит ол эвӑлт 47,7 % аршӑк питл. Расходӑт (тӑруптӑты вух) — 211,15 млрд шойт вух, щит 45,1 % ол план хӳват. 2017-мит олӑӈ ол шэп эвӑлт щит 10,1 % аршӑка вэл. Профицит (юхӑтты вух аршӑк тӑруптӑты вух эвӑлт) — 23 млрд 800 млн шойт вух арат.

Мєт ар вух социальной вєрӑт пӑта тӑруптӑсы. Щиты няврємӑт вэнлтӑты пӑта — 43,2 %, мир ямӑлтӑты щира — 22,5 %, социальной политика пӑта — 29,9%.

Ищиты депутатӑт 2018-мит па 2019-2020-мит олӑта бюджет олӑӈӑн поступсы йилпатсӑт. Щиты юхӑтты па тӑруптӑты вух аршӑка йил па дефицит (ӑн тӑрумты вух) шимла йил. Щи вухӑт округев 11 государственной программа лэщӑтты пӑта мӑнлӑт. Щиты, 4 млрд — мир ямӑлтӑты вєра, 2 млрд — вэлты хот ёша павӑтты вєра, 1,7 млрд — вэнлтӑты вєрӑт пӑта, 1,2 млрд — физкультура па спорт вєрӑт нух алумты пӑта єсӑлдыйт.

Округ дума кэща хэ **Б. Хохряков** щи олӑӈӑн лупӑс:

— Щит вулаӈ па мосты вєр. Щи вухӑт вэлты хотӑт лэтты па омӑсты пӑта, учителят па тохтурӑт тылӑщ мӑр вӳты вухӑт нух алумты щира, машинайт яӈхты ӑшӑт лэщӑтты кєша, леккӑр хотӑта мосты лекщитты тӑм йис щӳӈкӑт, скорой медицинской помощь машинайт лэтты пӑта па мосты вєрӑта мӑнлӑт.

Пенсияя мӑнты ёх олӑӈӑн

Щӑлта округ дума хуятӑт рӳтьщӑты мӑнты вэнлат хуятӑт олӑӈӑн поступсы йилпатсӑт. Тӑмхӑтл округевн щимӑщ хуятӑт пӑта сыр-сыр нётупсы вєрӑт рэпитлӑт. Щит транспортной налог, коммунальной вухӑт, пуртэн лэтты, пєӈкӑт омӑсты вєрӑт, араттыйн — 12 нётупсы вэл. Дума кэща лӑӈкӑр нє **Н. Западнова** лупӑс, хуты Россия мӳв президент партупсы щирн тӑм нётупсэт вэнлат хуятӑт пӑта кєтумты ӑн питлыйт. Округ кэща, дума, правительства ёх тӑм поступсы нємасыя вӳсӑт, лэлн округев хӑннєхуятӑт пӑта нётупсэт хӑйты, хэн йилуп пенсионной закон вӳлы.

Тӑм поступсы хӳват ар ол увӑс мӳвн рэпитум хӑннєхуятӑт рӳтьщӑты мӑнтыйн, 60 тӑлн — икет па 55 тӑлн — имет, 55 па 50 ола йитэлн нётупсэт вӳты щир тӑйты питлӑт. Тӑмхӑтл округевн 130 щурӑс вэнлата ювум хуятӑт нётлыйт. Тӑм поступсы 2019-мит ол олӈиттыйн рэпитты питл.

Хӑннєхэ тэтьляты хуятӑт олӑӈӑн

Елды депутатӑт хӑннєхуятӑт тэтьляты ёх олӑӈӑн поступсы йилпатсӑт. Сыры тӑм поступсы экономической политика комитетн нух вантсы. Интӑм хӑннєхуятӑт тэтьляты вєрӑт така артлӑты питлыйт. Хуйтат тылӑщ мӑр хэлум пӳш и вош эвӑлт па вош хӑннєхуятӑт тэтьлялӑт ки, щит пӑта нємасыя єслыйлты нєпек вӳты мосл. Щи тумпи, тӑм вӳш эвӑлт билет па пӑнӑн тэты пурмӑсӑт тынӑт, нємасыя щи пӑта лэщӑтум тӑхийн нух вантты па хӑншты питлыйт.

Атма рэпитты мир тэтьляты тӑхет, хуйтат мосты маршрут хӳват ӑн яӈхлӑт, мосты щос эвӑлт юхи хӑщлӑт, муй па мосты пурайн ӑн мӑнлӑт, щи вєр эвӑлт нух вӳлыйт. Мєт така вантлы, хэн ӧш кӳтн па машиная пєлдӑт па хӑннєхуятӑт шӳкатыйлдӑт. Депутат хэ С. Великий лупӑс, хуты тӑм поступсы унтасн Ёмвош округевн хӑннєхуятӑт тэтьляты вєр ямашӑк лэщӑтты питлы.

Шуши мир вєрӑт олӑӈӑн

Ищиты депутатӑт комитетӑт па увӑс мир Ассамблея вєрты пурайн шуши мир йис щирӑт па культура нух алумты вєрӑт олӑӈӑн путӑр хэлӑнтсӑт па дума мирхотн мосты поступсы вӳсӑт. Округ депутат па Ассамблея кэща хэ Е. Айпин лупӑс, хуты округевн ар мосты вєр щи пӑта вєрлы.

Надежда ВАХ

Лыпӑт хойты тыдӑщ 9-мит хӑтӑдн Россия мӱв дуваттыйн нєпек єсӑдты хӑтд вәс.

Нєпек єсӑдты хӑтд Югра мӱвн

Югра мӱв пирєсты тӑхи кәща ики **Денис Корнеев** айкед хӑншты ёх пида вәйтантупсыйн лупӑс:

— Пирєсты хӑтд Ёмвош округн яма мӑнӑс. Щи пурайн Югра мӱв дуваттыйн ювра вєр антәм вәс. Ёмвош округн арсыр вошӑтн мир депутатӑт па кәща ёх пирисӑт. Югра мӱвн арсыр районӑтн кәщая йиты и щурӑс 383 хӑннєхә дӑңхасӑт. Иса тӑм пӱш 727 хӑннєхә депутата йисӑт, щи кӱтн 46 вошн кәщайт пирисайт. Пирєсты хӑтдӑн артащман вәдум ёх щирн кашӑң вошн, кәртӑн тӑм вєр тәса мӑнӑс. Щи тумпи пирєсты хӑтд едпийн мӱң избирательной тӑхет рәпитты ёх нємасыя вәндтӑсдӱв. Щӑдта Югра мӱв вошӑтн, кәртӑтн пирєсты тӑхетн видео мухты щи вєр вантман тӑйса. Ёмвош округ дуваттыйн иса 386 щурӑс 240 хуят нєпек єсӑдты яңхӑс. Мєт каркама пирєсты хӑра ай вошӑтн мир юхтыйдсӑт. Щи кӱтн мєт ар хӑннєхә (58,80 %) Белоярской районӑн нєпек єсӑдты яңхсӑт. Нефтеюганской мӱвн 57,83 % арат ёх па Сӱмӑтвош мӱвн 52,17 % хуят кәщайт, депутатӑт пириты яңхсӑт.

Вән вошӑтн Покачи – 54,08 %, Дӑңки вошн – 49,27 % па Югорск хуща 48 % арат хуят нєпек єсӑдты яңхсӑт. Мєт шимд хуят пирєсты хӑра Нижневартовск, Нефтеюганск па Сәрханд вошӑтн юхтыдӑс.

Щи тумпи Тюменской область губернатора Александр Моор йис.

Хӑнты ясӑңа айкед тулмащтӑс Ульяна МОЛДАНОВА

Округ кәщайт мирхот

Лыпӑт хойты тыдӑщ 14-мит хӑтдӑн округ кәщайт мирхот вәс, щит Югра мӱв кәща дӑңкӑр хә Геннадий Бухтин тәс. Тӑмхӑтд 47 вєр нух вантсы.

Мирхотн кәртӑт кәщайт одӑңӑн поступсы вӱсы. Щи тумпи нємасыя поступсы вӱсы, щӑта хӑншман, МФЦ тӑхет ёх нётупсэт тәты щира 80 ода ювум хӑннєхуятӑт хуща юхи яңхты питдӑт.

Мирхотн няврємӑт па пиращ ёх тыдӑщ мӑр вәдты вух одӑңӑн поступсыйңӑн вӱсыйңӑн. 2019-мит одн няврєм пӑта — 14 721 шойт, пирӑщ хуят — 12 176 шойт вух сухуптӑды.

Тӑмхӑтд шуши мир вәдупсы дэщӑтты поступсы одӑңӑн ищи путӑртсы. Округ бюджет эвӑдт вӱт кәртӑтн вәдты шуши мира арсыр нётупсэта 9 миллион шойт вух мӑнд.

Округ вәндтӑты па айдат ёх вєрӑт тәты департамент кәща хә Алексей Дренин айт тәс. Мортка кәртӑң ӑшколая технопарк дэщӑтты пӑта хәт миллион шойт вух мӑды. Округ дуваттыйн хӑтд мӑр ай няврємӑт тӑйты няд хот омӑссы, щит Кондинской район Болчары кәртӑн, Сәрханд район Высокий Мыс кәртӑн па кӑт хот Сәрхӑнд вошн. Щит пӑта тӑм ванӑн няврємӑт хӑтд мӑр тӑйты хотн тӑрумдайт.

Людмила ШУЛЬГИНА

Йидуп щирн мир ямӑдты питсы

Лыпӑт хойты тыдӑщ 11-митн «Югра» нємпи айкедӑт ӑкӑтты хотн округ пәдьница кәща нє Елена Кутефа па дӱв дӑңкӑр хәйд, хирург хә Михаил Скоробогатов пида вәйтантупсы вәс.

Е.И. Кутефа лупӑс, округ пәдьница пӑты мєт вудаң вєрӑт — щит рак, сӑм мәшӑт тӑйты ёх па няврємӑт лекщитты. Тӑм одн дыв хущеда тӑм йис рентгенохирургической щӱңк дәтсы. Ин єд сух ӑн эвӑтман кӑды мӑнты дэрӑт, ух мәшӑт ямӑдты рӑхд, сӑм хуща нємасыя клапан омӑсты па па кӑшет ямӑдты щир вәд. Ин од мӑр гамма-кєшийн 500 пӱвдупсы эвӑтды.

Михаил Скоробогатов айкед тәс. Ин округ хӱваттыйн итәх пәдьницайтӑн кӑшаң хуятӑта сӑм, мухӑд, вєрӑк омӑсты пӑта нємасыя утӑт ӑкӑтты питдӑт. Тӑм одн 25 вєрӑк па мухӑд кӑшаң хуята омӑссы. Округев вән, щирн мәшӑң ёх хӱв мӑр мосты операция давӑддӑт. Ин сот хуят давӑдман вәд, хән дыведа ям вєрӑк омӑсды, яң мәшӑң хуят — мухӑд давӑддӑт. Ас нопӑтты тыдӑщ округ пәдьницайн мухӑд омӑсты хирургӑт пӑта вән мирхот вәс.

Ин округ пәдьницайн од мӑр дӱвӑт пєдӑтты 500 операция вєрды. Ин мӱң тохтурдӱв мєт яма дӑңкӑр дӱвӑт ямӑдты хошдӑт. Итәх пурайн иса Россия мӱвев тохтурӑт телевизор хӱват вантдӑт, муй щирн дыв щи операцияйт вєрдӑт.

Ин округ пәдьницайн од мӑр 25 щурӑс операция вєрды. 800 хӑннєхә тӑм йис щирн ямсыева нух вантды, дәдн уша вєрты, сӑм мәшӑт вәддӑт муй ӑнтә.

Е.И. Кутефа сєм мәш ямӑдты пәдьница одӑңӑн ай тәс: *«Тәнял од вӱш эвӑдт сєм мәшӑт ямӑдты операция Нягань, Нижневартовск па Сәрханд пәдьницайтӑн вєрты питсы. Вантэ, щӑта ищи сєм мәш ямӑдты тӑхет вәддӑт. Округ пәдьницайн од мӑр сєм мәш декщитты щира 800 операция вєрды, щит эвӑдт 600 — щит катаракта мәш ямӑдды. Ин округ ёх тәп од мӑр давӑддӑт, дәдн сєм ямӑдты операция вєрты».*

Людмила СПИРЯКОВА

Емӑҥхӑтл пурайн

«Сургутнефтегаз» тӑхи ёх губернатор эвӑлт ишӑк нєпекӑн катлуптӑсыйт

Мӳв илпи питы вуй па газ вӳты ёх емӑҥхӑтл постӑсы

Лыпӑт хойты тылӑщ 5-мит хӑтлӑн Ёмвошн Югра мӳв илпи питы вуй па газ вӳты тӑхетн рэпитты ёх емӑҥхӑтл постӑсы.

Сырыя Геология, нефть па газ музей хот пӳҥӑлн лэщӑтум «Югра мӳв хэсӑт» тӑхийн нял йилуп нєм пӳншсы. Щит пӑта тӑта алӑҥсӑты округ луваттыйн ар ол мӑр питы вуй па газ вӳты тӑхийн рэпитум вэнлата ювум хуятӑт, интӑм рэпитты ёх, щи вєрӑт эхтыйн кэщайт, Югра мӳв правительства ух хуятӑт, няврємӑт, айлат ёх па ӑл вошӑҥ мир ӑктӑщсӑт. Емӑҥхӑтл пӑта ям вӳща ясҥӑт лупты Югра мӳв губернатор нє Наталья Комарова па юхтӑс.

Мосл ястӑты, хуты тӑм олн мєт олӑҥ пӳш нємасыя хэс **«Сургутнефтегаз»** тӑхи хуща рэпитты ёх пӑта пӳншсы. Вантэ, мӳв илпи питы вуй па газ вӳты тӑм хуятӑт мєт тарма рэпитлӑт, лыв па нефтяной тӑхет кӳтн ипӳша олӑҥмит тӑхия питыйллӑт. Тӑмхӑтл «Сургутнефтегаз» нємпи тӑхи Россия мӳв луваттыйн яма вэлы, лыв 16 мӳв хуща рэпата тэлӑт. Щи тумпи Западно-Сибирской, Восточно-Сибирской па Тимано-Печерской тӑхет хуща мӳв илпи питы вуй па газ вӳлыйт. Мӑнум олн лыв йилуп нял нефтяной тӑхи пӳншсӑт.

Атєлт нємӑт олӑҥӑн путӑртты ки, щит «Красноленинскнефтегаз» хуща кэща лӑҥкӑр хэ **Григорий Лазарев**, «Ноябрьскнефтегаз», «Мамонтовнефть» вошҥӑн пӳҥӑлн тарма рэпитты кэща ики **Борис Нуриев** па «Тюменьэнерго» тӑхи кэща лӑҥкӑр хэ **Владимир Соколов**.

Григорий Лазарев олӑҥӑн путӑртты ки, тӑм ики унтасн нивл скважина пӳншсы. 1984-мит олн Шаимской нефтегазоносной мӳвн йилуп ут лэщӑтсы па «Лазаревское» нємн пунсы. Григорий Лазарев юкана емӑҥхӑтла Москва вош эвӑлт Сергей пухл хоттєл ёх пила юхтӑс. Лӳв ясҥӑл щирн, ащел пӑта пӳншум «хэс нєм» лыв вэлупсыйн вєра вулаҥ вєр.

Борис Нуриев нєм ищи яма вэлы. Бакинской индустриальной институт етшуптумал юпийн лӳв увӑс мӳва юхтӑс. Щи пура вӳш эвӑлт хэс мултас ол мӳв илпи питы вуй па газ вӳты тӑхетн рэпитӑс. Борис Нуриев ёрн па так нумӑсн округевн вулаҥ нефтяной тӑхет пӳншсыйт.

Вулаҥ мойлупсы ёша катлуптӑты щира Тюмень вош эвӑлт Борис Нуриев хилэл юхтӑс. Лӳв лупӑс, хуты опращел яма нэмлӑлэ, щит сӑмӑҥ па рэпата пєла вєра каркам хӑннєхэ вэс.

Владимир Соколов нємн тэнял ол Нефтеюганской электросеть «Тюменьэнерго» хуща подстанция «Соколовская» альты питсы. Ям арат ол тӑм хӑннєхэ нуви тӳт мӑты вєрӑт лэщӑтман вэс. Лӳв атлхӑтл рэпитӑс, лэдн округевн энергетика вєр мєт яма ат мӑнӑс.

Мосл ястӑты, Ёмвош Геология, нефть па газ музей хот пӳҥӑлн «Югра мӳв хэсӑт» нємпи хӑр 2004-мит олн пӳншсы. Щи пура вӳш эвӑлт кашӑҥ ол мӳв илпи питы вуй па газ вӳты ёх емӑҥхӑтл постӑты пурайн йидуп нємӑт пӳншлыйт. Ияха лӳҥӑтты ки, тӑмхӑтл тӑта 46 нєм хӑншман вэл.

Щи юпийн етн «Югра-Классик» хотн Россия мӳв энергетика вєрӑт эхтыйн министр лӑҥкӑр хэ **Павел Сорокин** па округ губернатор нє **Наталья Комарова** «Чёрное золото Югры» нємпи кӑсупсыйн нух питум рэпатнекӑта па нефтяной па газовой тӑхета Россия мӳв па Югра мӳв мевл посӑт мойлӑсҥӑн.

Мосл ястӑты, увӑс мир пида яма рэпата тэты пӑта номинация щирн «Лукойл-Западная Сибирь» нємпи тӑхи ёх нух питсӑт. «Компания года» нєм тэнял ол иты «Сургутнефтегаз» нємуп питы вуй па газ вӳты компания ёх холумсӑт.

Ирина САМСОНОВА

Вәнтӑт давӑлдты ёх мирхот

Лыпӑт хойты тылдӑщ 12-мит хӑтӑлн Ёмвошн «Югорский лесной форум» нємуп вән мирхот мӑнӑс. Тӑм вәйтантупсыя Югра мӯв арсыр вошӑт эвӑлдт вәнтӑт давӑлман тӑйты ёх ӑктӑщийдсӑт. Тӑм мирхотн вәнтӑт вєр әхтыйн рәпитты кәщайт юхӑт єнмӑлдты поступсы олдӈӑн путӑртсӑт. Тӑм поступсы Россия мӯв луваттыйн 2019-мит ол Ас хӑлды тылдӑщ вӯш эвӑлдт рәпитты питл.

Мӯв-авӑт вєрӑт тәты департамент кәща дӈкӑр хә **Евгений Платонов** лупӑс:

— *Тӑм поступсы унтасн мӯв вуй нух тӑлды тӑхет йидуп вәнтӑт, арсыр юхӑт омсӑлды питлдӑт. Вантэ, дыв рәпиттэлн ар юх-еӈк шӯкатлдӑт. Нефтяной тӑхет рәпиттэлн вәнт сэварсэл ки, дывела юхӑт омӑсты мосл, щи арат, муй арат дыв сэвӑрсӑт. Мосл лупты, Югра мӯвн щимӑщ рәпата хувн вєрты олдӈитса. Ёмвош округн рәпитты мӯв вуй нух талды тӑхет яма вәйман тӑйлэл йидпа юх омӑсты вєр. Тӑм поступсы посн «Лесной кодекс» нємуп нєпека йидуп сӯртӑт дэщӑтсайт. Югра мӯвн яӈ ол кєм нефтяной тӑхет шӯкатты юхлад юкана йидуп юхӑт омсӑлдӑт. Тӑта мєт ар нохӑръюх єнмӑлдты тӑхи вєрса. Щиты Россия мӯвн ведщи щи рәпата вєрты питлдӑт, мӯӈ округевн хӯвн щи мосты сӯрт дэщӑтлда. Нохӑръюхӑт омсӑлдты хӑрӑтн нємасыя мир шәшийлдты тӑхет, вәнт вәньдьман тӑйты олдӈӑн утӑт вєрлдӑт, нємасыя рӯтьщӑты омӑсты пӑсанӑт вєрлдайт. Югра мӯвн щимӑщ нємасыя омсум вәнтӑт арсыр вошӑт кимӑлн вәлдӑт.*

Н. Тасьманов

У. Данило вєрум хурӑт

Ёмвош округн тӑмӑщ мӯв вуй нух тӑлды тӑхет юхӑт омсӑлдӑт: «Лукойл», «Сургутнефтегаз», «Роснефть», «Газпром нефть», «Салым Петролеум». Дыв хулыева кашӑӈ ол нохӑръюхӑт па па юхӑт омсӑлдӑт. Тӑм ол «Газпромнефть-Хантос» тӑхийн рәпитты ёх Ёмвош районӑн Ярки нємуп кәрт пӯӈӑлн тӯтн ёсум вәнтӑн нохӑръюхӑт омсӑлсӑт. Дыв тӯтн дєвум юхӑт нух вӯсӑт, щи юпийн ай юхиет єнумты щира хӑйсӑт. Рәпатайт вєрсӑт вәнтӑт вәнлтӑты учёной ёх ясӈӑт щирн.

Елды вәнтӑт давӑлман рәпитты ики **Дмитрий Эфа** ясӑӈ тәс:

— *«Юганское лесничество» нємуп тӑхийн рәпитты хуятӑт 2010-мит ол вӯш эвӑлдт вәнтӑт омӑсты вєр дэщӑтлдӑт. Юганской мӯвн нохӑръюх єнмӑлдты «Приозёрный», «Каменый мыс» нємуп тӑхет тӑйлӯв. Щи тумпи Юган кәрт пӯӈӑлн вән хӑр, муй тӑхийн нохӑръюхӑт єнумлдӑт. Тӑм вәнтӑт заслуженной лесовод России С.В. Залесов хӑншум нумсӑӈ нєпек посн омсӑлсайт. Кашӑӈ щимӑщ тӑхийн шәшийлдты хӑрӑт, омӑсты пӑсанӑт па па утӑт дэщӑтман вәлдӑт.*

Әхӑт «Нижневартовское лесничество» нємуп тӑхийн рәпитты ики **Егор Збродов** айкед павтӑс:

— *Вәнтӑт омсӑлдты пӑта кӯтуп арат тын Нижневартовской мӯвн 107 щурӑса и гектар арат хойл. Щи пӑта ан тывл па мулдты вєрты. Щӑлта мӯв вуй нух талды ёх пида ямсыева тӑм вєрӑт әхтыйн рәпитты мосл. Товийн омсӑлдты юхӑт еша ямашӑк єнумлдӑт. Щиты 86 % арат юх елды єнумты питсӑт. Госзадания щирн 2018-мит олн яӈ гектар арат мӯв йидуп юхн омсӑлсӑт. Щи тумпи Югра мӯвн нємасыя хӑрн єнмӑлдты юхӑт тӑйты тӑхи вєра мосл. Вантэ, хошум мӯвн єнумты нохӑръюхӑт давӑрта тӑта єнумлдӑт.*

Елды вәнтӑт вантман тӑйты ёх камн юхӑт омсӑлсӑт. Дыв 2009-мит ол вӯш эвӑлдт кашӑӈ ол юхӑт єнмӑлдӑт. Вәнтӑт давӑлман тӑйты ёх вән мирхотн ванлтупсыйн сыр-сыр воньщумутӑт, тулхӑт, нохӑр сємӑт дәтты хӑрӑт вәсӑт. Югра мӯв луваттыйн рәпитты лесничествайт ванлтӑсӑт, муй арат ол дыв па хән кӑпӑрты питсӑт. Ванлтупсыйн вәнт тӯт хәрӑтты йидуп машинайт, нәмӑлта юх-еӈк вантыйлдты щӯӈк мира адьсайт.

Арсыр воньщумутӑт, тулхӑт тынысайт

Ульяна ДАНИЛО

Мирев йис вәлупсы тәса вандтӑлӑт

Тӑм ол вәщ тылӑщн Чебоксары вошн «Молодые дарования — 2018» всероссийской кӑсупсы вәс. Югра мӯв эвӑлт ёх кашӑң ол щи кӑсупсыя яңхлӑт, мӯң мӯвев, мӯң мирев йис вәлупсы щӑта вандтӑлӑт. Тӑм олн кӑт хуятңӑлӯв нух питсӑңӑн.

Екатерина Дмитриевна Смирнова Урай вошн художественной промыслӑт па ремёслайт центр хотн художник-конструктора рәпитл. Лӯв «Народный костюм» кӑсупсыйн кимит тӑхи холумтӑс, щӑта «Древняя Мангазея» мирӑт лӑмӑтсух вандтӑс. Тӑм нє ар ол мӑр арсыр мир лӑмӑтсух лэщӑтман рәпитл. 2015-мит олн щимӑщ кӑсупсыйн лӯв лаурета йис.

Анатолий Юрьевич Пельментиков Нижневартовской район Аган вошн вәл, промыслӑт па ремёслайт центр хотн рәпитл. Лӯв юх па лӯв эвӑлт арсыр хурамӑң пурмӑсӑт тәса вєрл. «Охота. Традиции и современность» кӑсупсыйн тӑм вєрӑң хә хәлмит тӑхия йис. Лӯв щӑта вӯлы оңӑт эвӑлт вєрум кєши вандтӑс. Лӯв мӑнум олн щимӑщ кӑсупсыйн ищи нух питылӑс.

Хӑнты ясӑңа тулмащтӑс Надежда РАГИМОВА

23 ол мӑр нявремӑт вәнлтуман вәл

Нуви сӑңхум район Касум воша яңхмємн ма Любовь Ивановна Григорьева пила вәтаңа йисум. Лӯв щӑта 23 ол мӑр нявремӑт вәнлтӑты нєңа рәпитл.

Касум вош эвиет ӑшколайн

Л.И. Григорьева

Н. Рагимова вєрум хурӑн

Тӑм хӑнты нє Касум вошн 1975-мит олн сєма питӑс. Ӑңкел — Зоя Андреевна Никишкина – Полнавӑт вош эвӑлт юхтум нє. Лӯв Хӯлдор кәртӑн лапкайн пиркашека вәс, щи юпийн пәльницайн завхоза рәпитӑс. Лӯв хурамӑң хӑнты ернасӑт, щӑшкан сӑхӑт, пуркайт ёнтӑс, сєвум вейт па посӑт тыйс. Ащел – Иван Кузьмич Вагатов — Касум вошӑң хә вәс. Хӑнты мир поэтесса Мария Кузьминична Волдина – щит лӯв упел. Иван Кузьмич геолога вәс, Шаимской месторождения пӯншты пурайн щӑта рәпитӑс. Лӯв имел пила вет нявремєнмӑлтсӑңӑн. Вӯлы давӑлман вәсңӑн, войхӯл велпӑслӑсңӑн. *«Мӯң хотэвн шуши мир йис вєрӑт давӑлман тӑйсыйт, йис емӑңхӑтлӑт постӑсыйт. Яма нәмлєм Вурңа емӑңхӑтл. Щи пурайн тови давӑлсӯв, камн мєлӑка йис. Мӯң, нявремӑт, щи пурайн шєңк лӑңхасӯв, лэлн сорашӑк лӯңа ат йис. Алӑңӑн нух килдӯв, арсыр єплӑң ай нянят, хӯлӑң, воньщумутӑң нянят ӑңкємн вєрман пӑсанӑн вәсӑт. Мӯң хущева пирӑщ имет мойңа юхтыйлсӑт, пойкщӑсӑт. Айтєлн щи емӑңхӑтл сӑмӑңа тӑйлєм»*, — нәмӑсыйл Любовь Ивановна.

Л.И. Григорьева ӑшкола етшуптумал юпийн Ёмвошн педучилищайн вәнлтылӑс. Нумсӑң нєпек холуммадн Касум рәт кәртӑла рәпитты юхтӑс. Әхӑтшӑк лӯв Тобольской педагогической институтӑн заочной щирн вәнлтылӑс. Интӑм лӯв ай нявремӑт вәнлтуман рәпитл. Сыры итәх олӑтн хӑнты ясӑңа ищи вәнлтӑс. Ин иса классӑтн Софья Максимовна Каксина хӑнты ясӑң урокӑт тәл. Любовь Ивановна лупл: *«Ма классєм нявремлам рәт ясӑң урокӑта сӑмӑңа яңхлӑт. Софья Максимовна лывӑт йилуп алфавит щирн вәнлтӑл. Пушхиет щи олӑңӑн атма ӑн путӑртлӑт, алпа, лывела ям щи алфавитн вәнлтыйлты. Лыв рәт ясӑң щирн кӑсупсэтн кӑслӑт па нух питлӑт. Мосл лупты, яма рәт ясӑңӑн путӑртты нявремєм ӑн тӑйлӯв. Лыв тәп хәллӑт па ар ясӑң вәйтлӑт»*.

Любовь Ивановна айтєлн сӑк кӑрӑтты вєр пєлы сӑмӑң. Лӯв ӑшколайн вәнлтыйлмадн Валентина Михайловна Вокуева хущи кружока яңхӑс, хӑнты якӑт яксӑт па вошӑң емӑңхӑтлӑтн якӑт мира вандтӑсӑт. Интӑм лӯв хӑнты хӑншет пила пурмӑсӑт тыйл. Лӯв хәлум нявремєм тӑйл. Вән пухӑл армия эвӑлт юхтӑс, ин Сәрханл вошн вәл. Кимит пухӑл ӑшколайн 8-мит классӑн вәнлтыйл, ай эвел нявремӑт хӑтл мӑр давӑлты хота яңхийл. Икел Василий Викторович Рандымов машинайн рәпитл. Нявремлдал ищи рәт ясӑң хәлдӑт, тәп яма ӑн путӑртлӑт.

Ма лӑңхалум Любовь Ивановная ям ясңӑт лупты. Нявремлдал, мосты рәпатайл лӯвела амӑт, уй ат тәлӑт.

Надежда НОВЬЮХОВА

Вах хӑнты ясӑҥ елды тӑты – щит ма пӑтєма вулаҥ вєр

Щиты Корлики кӑртӑҥ ӑшколайн няврємӑт хӑнты ясӑҥа вӑнлтӑты нє Светлана Фёдоровна Прасина лупӑс. Тӑм хӑнты ими ай кєр тылӑщ 10-мит хӑтлӑн 1969-мит олн Фёдор Семёнович Каткалев хотн сєма питӑс.

С.Ф. Прасина сӑк кӑрӑтты вӑнлтӑл

Лыв семьяелн 9 няврєм кӳтн Света мєт ая вӑс. Фёдор Семёнович — Нижневартовской районӑн вӑтаҥ хӑ, лӳв вулаҥ лаль пурайн хӳл, вой велпӑслӑс, вӳлы тащ лавлӑс. Щирн «Ветеран трудового фронта», «Ветеран труда» нємҥӑн тӑйс. Айтєлн Света эвие уша вєрӑс, тӑм йисн нєпекӑҥа вӑлты кєншӑк, щирн шєҥк вӑнлтыйлты вӳратӑс.

Светлана щиты нӑмӑлмӑс:

— Ванкӳтлы хӑлсум: «Ӑшкола, ӑшкола», нӑмӑссум, щит муй. Ипӳш мӳҥ вӳт кӑртэва вӑнлтӑты ёх няврємӑт ӑшколая ӑкӑты щира хопн юхӑтсӑт. Ма имухты хоп хушапа луҥсум, ов лӑп пєнтсум. Хоп мӑнӑс, ма ям арат минута щӑта омӑссум, щӑлта ким єтсум, ӳвлум: «Я, щи, ма юхи лӑҥхалум!» Тӑп нємулт хуят юхлы кєрлӑты ӑн нӑмӑсӑс. Щирн Корлики кӑртӑн нулевой классӑн вӑнлтыйлты олҥитсум.

1970-мит олӑтн интернатн 70-кєм хӑнты па юрн няврєм вӑс, хулыева рӳщ ясӑҥ ӑн тӑйсӑт. Ма олӑҥ вӑнлтӑты нєҥєм — щит Людмила Анатольевна Тимофеева. Лӳв мӳҥев, хӑнты па юрн няврємӑт, сӑмӑҥа тӑйсӑлэ.

Нивл класс етшуптумєм юпийн ма Нижневартовск вошӑҥ педучилищайн вӑнлтыйлты питсум, тӑп ӑн етшуптӑсєм. Елды Тюмень воша мӑнсум па пӳт кавӑртты нєҥа йисум. Кӑт ол Тюменян рӑпитсум, щӑлта рӑт кӑртєма кєрлӑсум. Ӑшколая юхӑтсум, кӑща хӑя Юрий Константинович Плотников вӑс. Лӳв мӑнєм ай няврємӑт вӑнлтӑты партӑс. Сыры ай няврємӑт вӑнлтӑсум, щӑлта интернатн пӳт кавӑртты нєҥа вӑсум. Ӑхӑт интернатн эвет-пухӑт вантман тӑйты рӑпата тӑсум.

Ипӳш нумӑса юхӑтсум — вӑн няврємӑт вӑнлтӑты нєҥа йиты, щирн Ёмвоша мӑнсум.

Тӑта Светлана Нижневартовской пединститут Ёмвош филиал хуща вӑнлтылӑс. Хӑлмит курсӑн Нижневартовск воша мӑнӑс па щӑта вӑнлтыйлты тӑхед етшуптӑслӑ. Щи пура вӳш эвӑлт рӑт вошӑлн няврємӑт хӑнты ясӑҥа вӑнлтӑл. Корлики кӑртӑҥ ӑшколайн няврємӑт кимит класс вӳш эвӑлт рӑт ясӑҥ вӑнлтӑлӑт. 2,3,4-мит классӑтн лапӑт мӑр рӑт ясӑҥ урока кӑт щос мӑлы, 5,6,7-мит классӑн тӑп и щос. 8-мит классӑн Увӑс мир культура урок тӑл. Ияха лӳҥӑтты ки, лапӑт мӑр рӑт ясӑҥа па культурая яртъяҥ щос мӑлы.

Светлана Фёдоровна лупӑс, итӑх пурайн вах хӑнты ясӑҥ урок тӑты пӑта мосты учебникӑтн ӑн тӑрумлайт. Щирн лӳв щирӑлн урокӑт лэщӑтӑл.

2014-мит ол вӳш эвӑлт С.Ф. Прасина няврємӑт рӑт ясӑҥӑн путӑртты вӑнлтӑты щира хӑнты кӑртӑҥ ёх урокӑта вохты питӑс. Мойҥ ёх йис путрӑт, моньщӑт моньщлӑт, арӑт арилӑт, хӑнты вӑлупсы, йис вєрӑт олӑҥӑн путӑртлӑт. Няврємӑт вӑн ёх пӑта хӑнты моньщӑт хӳват етнхот алълӑт.

Кашӑҥ ол щи ӑшколайн «Хӑнты мир вӑлупсы» хӑр лэщӑтлы. Щи пурайн ищи хӑнты мир культура олӑҥӑн уша вєрты рӑхл.

Хӑнты няврємӑт кашӑҥ ол рӑт ясӑҥ кӑсупсыйн кӑслӑт. Щи тумпи С.Ф. Прасина вӑнлтум няврємӑт пила научной рӑпатайт лэщӑтл. Ипӳш Саша Кунин «Хӑнты ай хоп — щит мирєм вӑлупсы» нєпек хӑншӑс па кӑсупсыйн кимит тӑхия питӑс. Щи тумпи Светлана Фёдоровна няврємӑт пила вӑн ёх хуща мойҥа яҥхлӑт, йис путрӑт, моньщӑт, арӑт нєпека єсӑлдӑт, мосӑҥ, хӑнты киника єтл. Ин хулна Корлики кӑрт олӑҥӑн айкедӑт ӑкӑтлӑт.

2014-мит ол вӳш эвӑлт лӳҥӑн ӑшкола хонӑҥӑн пӑрщӑн хотӑҥ хӑр рӑпитл. И лӳҥӑн С.Ф. Прасина кӑщая вӑс. Щи пурайн няврємӑт хӑнты мир вӑлупсы уша вєрсӑт. Эвет пӳт кавӑртты, хӑнты нянь палты, хӳл кавӑртты, сорӑлтӑты, шаритты вӑнлтыйлсӑт. Щи тумпи вой сухӑт тӑнӑлсӑт па ёнтсӑт.

Аркадий икел пила кӑт няврєм тӑйлӑҥӑн, щит Карина па Тимофей.

Светлана Фёдоровна, няврємӑт вӑнлтӑты ёх емӑҥхӑтл пила! Нӑҥ шєҥк мосты вєр тӑлӑн – вах хӑнты мир ясӑҥа па культурая эвет-пухӑт вӑнлтӑлӑн, вӑн пӑмащипа. Вӑнлтӑты вєр пєлы сӑмӑҥ няврємӑт елды нӑҥ вєрен тӑты питлӑт!

Людмила ШУЛЬГИНА
хӑншӑс па хур вєрӑс

Шуши айлат ёх вән мирхот

Елды путӑр. Олӑң лопӑсн олңитуман вәл.

Тӑм вәйтантупсы «Ас-угорской айлат кәщая вәнлтӑты хӑр» (рӯщ щирн «Школа молодого лидера обских угров») альсы. Щит пӑты ияха ӑктӑщум апрӑң хуятлӯв сыр-сыр нумсӑң вєрӑт олӑңӑн путӑртсӑт, арсыр проектӑт хӑншты вәнлтӑсӑт, щӑлта уша вєрсӑт, муй щирн щитӑт әмща артащты ёха ванлтӑты, лӑлн грант нётупсы вух ёша катлуптӑты. Нумсӑң вєрӑт тумпийн әрӑщты па юнтӑң кӑсупсэт лэщӑтсыйт, Сәрханд мӯв хӑнтэт щирн лупӑс омӑссы па Югра мӯв луваттыйн Ас-угорской айлат ёх йилуп кәща пирисы.

Мосл ястӑты, тӑмӑщ мирхот хәтмит пӯш лэщӑтсы. Олӑңмит ут 2013-мит олн Нуви сӑңхум район Ваньщавӑт кәртӑн вєрӑнтсы. Кимит пӯш – Сӯмӑтвош район Тэк кәртӑн, хәлмит пӯш – Манстӑр район Шӑншвошн, нялмит – Сәрханд район Русскинская кәрт пӯңӑлн вәлты «Кар-Тохи» нємпи рӯтьщӑты тӑхийн, ветмит – Мегион вош пӯңӑлн «Этнографический парк «Югра» нємуп вәнт кәртӑн, интӑм Советской район пӯңӑлн вәлты «Окунёвские зори» нємпи рӯтьщӑты тӑхийн вәйтантыйлсӯв.

Тӑм вәйтантупсы Ёмвош округев «Югра дылңуптӑты» оса тӑхи хуятӑт, Ас-угорской айлат оса тӑхи ёх, Советской район кәщайт, «Старая Мулымья» нємпи вухаль община унтасн лэщӑтсы. Щӑлта «Лукойл – Западная Сибирь» нємпи мӯв илпи питы вуй па газ вӯты тӑхи па «Олимп» нємпи ямӑлты па культурной щирн рӯтьщӑты тӑхи ёх ищи мирхот лэщӑтты нётсӑт.

Щиты тӑм пӯш VI-мит Ас-угорской айлат ёх вәйтантупсыя юхтыйлсӑт: Нижневартовск вош эвӑлт Екатерина Жукова, Николай Айпин, Анфиса Логинова, Максим Паршаков, Сәрханд район Угут кәрт эвӑлт София Сурломкина па Антон Кельмин, Тром-Аган кәрт эвӑлт Кристина Швейд, Сәрханд вош эвӑлт Дмитрий па Дарья Тарлинңӑн, Лянтор вош эвӑлт Вера Кондратьева, Клим Кантеров, Антон па Ефим Тайбинңӑн, Урай вош эвӑлт Рада Булгакова, Югорск вошӑң хә Николай Харчевников, Советской вош эвӑлт Юлия Кольчурина па Степан Степанов, Нуви сӑңхум район Касум вош эвӑлт Марина Сенгепова, Дмитрий

Юнтӑң партупсэт пурайн

Марина Сенгепова тӯхлӑң войт лапӑтл

Елизавета Тасьманова ванши кӯтн

Алексей Хатанзеев па Дмитрий Тарлин Клим Кантерова лупӑс омӑсты нётлӑңӑн

Тарлин, Елизавета Тасьманова, Юрий Хаймазов, Сӳмӑтвош район Саранпауль кӑрт эвӑлт Алексей Хатанзеев, Ёмвош район Кышик кӑртӑң ёх Арсений Немельгин, Константин па Нина Лозямовңӑн, Ёмвошӑң мир, щит Виктор Банк, Валерий Алфёров, Марина Горшкова, Кирилл Новьюхов па па хон пєлӑк Финляндия мӳв Хельсинки вош эвӑлт Мария Лаунонен. Округ кӑщайт эвӑлт губернатор лӑңкӑр хӑя нётты хӑ Сергей Тимошков па «Югра дылңуптӑты» оса тӑхи кӑща нє Людмила Алфёрова вӑсңӑн. Вӑн рӑпата тӑм вӑйтантупсы лэщӑтты пӑта Виктор Вискунов вєрӑс. Лӳв ищи айлат ёх кӳтн тӑм хӑтлӑтн вӑс.

Хурасӑң Ас-угорской эвет

И. Самсонова вєрум хурӑт

Ас-угорской айлат кӑщая вӑнлтӑты хӑра нємасыя Сӑрханл университетн рӑпитты кӑтңӑн, щит Мехродж Ганиев па Людмила Горлова вохсыйңӑн. Тӑм апрӑң хуятңӑн мӳң эвилӳва па пухлӳва сыр-сыр нумсӑң па юнтӑң партупсэт мӑсңӑн, лӑлн кашӑң хӑннєхӑ нємӑлт елєм ӑн тӑйман ӑмща па хӑрщия лэщӑтум вєр ванлтӑты вєритӑс. Вантэ, ванкӳтлы айлат ёхлӳв щикӳш ӑмӑщ нумсӑт тӑйлӑт, тӑп елємлӑт па хуятӑта ванлтӑты.

Финляндия мӳв Хельсинки хон вош эвӑлт юхтум нє Мария Лаунонен Югра мӳвн сӑрханл хӑнтэт хоттєл ёхн сєма питӑс. Ар ол мӑр лӳв па хон пєлӑк мӳвн вӑл, округева мойңа па научной рӑпата щирн юхтыйл. Ас-угорской айлат ёха Мария «Культурные столицы финно-угорского мира» нємпи вєр олӑңӑн ясӑң тӑс. Лӳв лӑңхӑс, лӑлн тӑм пӳш Сӑрхӑнл мӳв Русскинская кӑрт щи кӑсупсыйн ищи кӑсӑс.

София Сурломкина, Николай Харчевников па Клим Кантеров нумсӑң ясңӑт хӑншлӑт

Мосл ястӑты, вӑнлтӑты вєр тумпийн Лянтор вошн вӑлты лӳв сӑттэла вєр тӑйты хӑнты айлат хӑ Клим Кантеров шуши эвилӳва па пухлӳва вандтӑс, хутыса Сӑрханл хӑнтэтщирнлупас омӑсты мосл. Щи вєра лӳв нємасыя вӑнт кӑрт эвӑлт павӑртӑт тӑс. Ияха рӑпитман юпийн йилуп лупас щи тывӑс. Щиты интӑм «Окунёвские зори» нємпи рӳтьщӑты тӑхийн Сӑрханл хӑнтэт лупас вӑл.

Етн кємн айлат ёхлӳв вулаң мирхота ӑкӑтсыйт. Тӑта йилуп Ас-угорской айлат ёх тӑхи кӑща пирисы. Пирєсты вєр сухнум юпийн уша йис, хуты интӑм Югра мӳв Ас-угорской айлат ёх оса тӑхи кӑщая Дмитрий Тарлин йис. Сырыя ар ол мӑр Виктор Банк вӑс.

VI-мит Ас-угорской айлат ёх мирхота юхтум мир

Вӑнлтӑты хӑр сухнум юпийн айлат шуши эвилӳв па пухлӳв нял йилуп проект лэщӑтсӑт. Тывум утӑт лыв Советской политехнической колледжӑн вандтӑсӑт. Сырыя мӳң тӑм хурамӑң вӑнлтӑты тӑхи хӳват яңхсӳв па вантсӳв, муйсӑр вєрӑта тӑта айлат ёх вӑнлтӑлыйт.

Лэщӑтум проектӑт вандтум вєр юпийн мӳң айлат ёхлӳв ӑмӑщ якты хӑр альсӑт. Вера Кондратьева, Марина Сенгепова, Арсений Немельгин, Кристина Швейд па Дмитрий Тарлин хурамӑңа арисӑт, яксӑт, лӳңӑтты арӑт лӳңӑтсӑт па нарӑсты юхӑтн юнтсӑт.

Тӑм вӑйтантупсы олӑңӑн елды па хӑншты питлум.

Ирина САМСОНОВА

С.В. Фатеева няврємăта пурмăсăт вандтăд

У. Данило верумхурнăн

С.В. Фатеева

Йис пурмăсăт шавиты хотн рəпитлд

Ёмвош районăн Кышик воша яңхмемн ăшкола хотн йис пурмăсăт тăйты тăхия яңхсум. Щăта кəща нєңа Светлана Васильевна Фатеева рəпитлд. Лӳв тăм вошн ăшколайлд етшуптăслэ. Щăлдта Тəпăл вошн Д.И. Менделеев нємуп социально-педагогической академияйн вəн нєпека вəндтыдăс. Щи юпийн лӳв єнмум вошăла Кышика июхлы рəпитты юхтăс.

Светлана Фатеева пида ма ăшкола йис пурмăсăт тăйты хот йитн вəйтантсум. Лӳв путăртсăлэ:

— *Тăм хот йит няврєм вəндтăты нєңăн Елена Николаевна Спасенникова па Софья Андреевна Лазарева вєрсăңăн. Щит 1989-мит од вəс, Елена Николаевна эвет, пухăт хăнты ясăңа вəндтуман ăшколайн рəпитăс. Лӳв няврємăта лупăс: «Нын ăңкилăн, аңкаңкилăн, щащилăн тӳнты эвăлт ёнтум пурмăсăт тăйлдăты ки, тӳвалн. Питлдӳв уша вєрты, муй вӳрн хăншăң хинтăт, воньщпăт вєрийлсайт, муйсăр хăншет щив щуртман вəлдăт?».*

Ӧхăт няврємăт, кəртăң мир айлдтыева арсыр йис пурмăсăт тəты питсăт. Имулдтыйн хăнты ясăң вəндтăты хот йитн шєңк ар пурмăс ăкмăс. Щирн нємасыя йис пурмăс тăйты щира атəлдт хот йит лэщăтса. Елды эвет, пухăт вəндтум ими Софья Андреевна Лазарева ăктум пурмăсăт ямсыева нух хăншсăлэ, мăта хуятн па хəн вєрсайт. Щи тумпи няврємăт пида вулаң даля Кышик вош эвăлт мăнум ёх олăңăн айкел ăкăтсăт. Ин даль пурайн рəпитум хуятăт олăңăн хăншлдăт. Щиты яха эвет па пухăт пида вəн рəпата вєрсăт. Йилпа єнумты нартуп ёха щи лавăрт олăт нəмман тăйты мосл. Вантэ, кашăң няврєм вулаң даля яңхум мир олăңăн хăнштадн, Советской лащ, Кышик вош история уша вєрл.

Мосум мӳв ăшколайн йис пурмăсăт шавиты хотн ар əмăщ пурмăс вəл. Светлана Фатеева кашăң пурмăс олăңăн ямсыева путăртăс:

— *Мӳң хə ёх утăт и пєлăкн тăйлăдӳв. Ими пурмăсăт атэлт тăхия пунман вəлдăт. Хăнты нєңăт яма хошсăт ёнтăсты. Тăта ар тӳтщăң хир, намтăт. Щăлдта вантадн, тăм намăт Мӳщăң ёхдăн вəн щащи Татьяна Афанасьевна Лозямова ёнтăс. Кимăт намăт лӳв меньл Татьяна Ивановна Лозямова вєрăс. Хəлмит намăт Мӳщăң ёхдăн вəн щащи ай хиднєңед Людмила Владимировна ёнтăс. Щиты и хоттєл ёх хəлум нартуп хăннєхə ёнтум пурмăсăт мӳң тăйлӳв. Шуши мир олăңăн путăртыйн тăм утăт вєра нётлдăт. Мосл лупты, Людмила Владимировна тăм намтăл лапăт ода ювмадн ёнтсăлэ. Тăлтаса уша йис, хăнты мир семьяйн эвет сыры ёнтăсты вəндтăлыйт. Ай эвета йинтуп нял, вет од кємн мăлы. Лыв айлдтыева сăк кăрăтдăт.*

Ăшкола няврємлӳва мєт əмăщ хăнты мир арсыр юнтты утăт ванты па щитăтн юнтты. Тăта мӳң щолăт, вет лов тынуп юх, яртъяң юхуп юнтупсы тăйлӳв. Велщи вəндтыйлты юхăтты эвета, пухăта шєңк əмăщ щолн юнтты. Вəншăк пушхăт вет лов тынуп юх юнт мосман тăйлэл. Пилы щолн щит худыева мӳң юнтлӳв. Хə няврємăта əмăщ хӳл катăлты пурмăсăт вантты. Пəн, лəпăх, холуп, тухăл па йис юх эвăлт вєрум няшăт тăйлӳв. Итəх пурайн мӳң няврємлӳв пида тăта сăк кăрăтлӳв. Яха уша вєрлӳв, муйсăр нємăт хăншет тăйлăт. Мєт шопăң олăң, кимăт класс эвет па пухăт сăмăңăт сăк кăрăтты. Щи тумпи камн мӳң хăнты мир кəрт музей хот па тăйлӳв. Щăта кăт павăрт хот вəл. И хотэв тăл хот йитэв па лӳң хот. Лупас, нянь кəр вєрман вəл. Шуши мир олăңăн путăрттэвн мӳң иса йис пурмăсăт шавиты хотн урок вєрăнтлӳв.

Ульяна ДАНИЛО

Ӑңкел вєрӑт елды тӘл

Тӑм хурасӑң нявлӑк имие ма ванкӳтды арсыр шуши мир емӑңхӑтлӑтн шивалӑсум. Нємд Виктория Викторовна Карчина, эви опращнємд Лапцуй.

Вика ащед па ӑңкел пида

Яма нәмдєм, ипӳш лӳв вәндтум эвет пида Ёмвоша «Ремёсла и промыслы: прошлое и настоящее» нємпи нявремӑт па айдат ёх пӑта мирхота юхтылӑс. Эвет мирхота юхтум вошӑң нявремӑт па вән хуятӑт сӑк кӑрӑтты, тунты эвӑлт арсыр хушапӑт вєрты па щив хӑнты хӑншет щурӑтты, нохӑр юх дєрӑт эвӑлт хушап сэвты па па вєрӑта вәндтӑсӑт. Щи пурайн лӳв Лянтор вошн «Центр ремёсел» хотн вєрӑнтты нєңа рәпитӑс. Ипӳш щи воша яңхмємн щи хота луңсум па вантсум, муй щирн В.В. Карчина сӑмӑңа нявремӑт хӑнты вєрӑта вәндтӑл. Эвет-пухӑт лӳвед яма хәлӑнтсӑт, тәса арсыр пурмӑсӑт вєрсӑт. Әмӑщ, итәх пухӑт мосты пурайн ӑн етшум пурмӑслад юхи тәсӑт па юхлы вєрум ут тәсӑт. Щи пурайн щи центр хуща вєрӑнтты нявремӑт кӳтн кӑсупсы вәс, В.В. Карчина вәндтум эвет-пухӑт ищи нух питсӑт.

Ма Виктория эвӑлт иньщӑссум, хутыса лӳв нявремӑт щиты сӑмӑңа вәндтыйлты вәндтӑс? Юхлы лӳв щиты лупӑс: *«Ма, вантэ, нявремӑт вәндтӑты ёх хотн єнумсум. Ӑңкєм Тәрум эвӑлт нявремӑт сӑмӑңа вәндтӑты хошӑс. Лӳв айтєдн вәндтӑты нєңа йиты дӑңхӑс. 1972-мит олн Ёмвошн педагогической училище етшуптӑс па ар од рәт кәртӑдн ай эвет-пухӑт вәндтӑс. Педучилищайн вәндтыйлты пураедн лӳв Заводоуковск воша рӳтьщӑты-ямӑлты хота яңхӑс. Щӑта ма ащєм Виктор Хабаевич Лапцуй пида вәтаңа йис. Вән кєр тылӑщ 15-митн 1974-мит олн ма сєма питсум. Ма и пєлкєм юрн, и пєлкєм хӑнты, щирн сӑмӑңа щи мирӑн вәлупсы тӑйлум. Ӑңкєм ай нявремӑт вәндтӑс. Щи пурайн сәрханд хӑнты ясӑң вәндтыйлты нєпек ӑн тӑрмӑс, щирн ӑңкєм рәпатайл тумпи ищи «Хӑнты ясӑң» киникайт хӑншӑс. Юхи хӑщум олӑтн «Хӑнты-рӳщ словарь (сәрханд хӑнты ясӑң)» киника лэщӑтӑс, тәп ӑн єслӑс. Лӳв шєңк ар рәпитӑс, мосӑң, щит пӑта шимд вәс. Вәщ тылӑщ 2007-мит олн ӑнтәма йис».*

Вурңа хӑтд пурайн

Лянтор — щит Виктория сєма питум вошд, щи пурайн щит Пим кәрта вәс. Лӳв сєма питум пурайл ӑңкел-ащел Угут кәртӑң ӑшколая рәпитты вохсыйңӑн. Тӑта Виктория ӑшколайн вәндтылӑс. 1991-мит олн ӑшкола етшуптумад юпийн Пєтра хон воша мӑнӑс, тӑта А.И. Герцен нємпи педуниверситет етшуптӑс. Нявремӑт историяя, культурологияя, этнокультурологияя вәндтӑта нєңа йис. Рәт Лянтор вошӑла кєрдӑс па тӑта хӑнты мир катра пурмӑсӑт давӑлты хотн рәпитты питӑс. Тӑта нядкєм од мӑр лӳв ӑл научной рәпатнека эвӑлт кәща дӑңкӑр нєңа йис.

Ям арат од «Центр ремёсел» хотн вєрӑнтты нєңа рәпитӑс. Тӑта лӳв нявремӑт шуши мир вєрӑта вәндтӑс, щи тумпи ищи сыр-сыр тунты эвӑлт арсыр хушапӑт вєрӑс. Ванкӳтды вандтупсэта яңхӑс па щӑта вєрум тунты хушапӑт вандтӑс па нух питылӑс. Щӑта ищи мир хӑнты ими вєрӑта вәндтӑс. Виктория ястӑс, иса хӑнты ими вєрӑта лӳв ӑңкаңки, упидад па ӑңкел эвӑлт уша павтӑс. Щирн дыведа ям нумӑсн нәмман вән пәмащипа лупд.

Ям арат од юхлы Виктория Викторовна Карчина Сәрханд районӑн Ас-угорской научной институт кәща дӑңкӑр нєңа йис. Научной рәпатнекӑт пида вӳт кәртӑта яңхсӑт, йис путрӑт, моньщӑт, арӑт нух хӑншсӑт. Щӑлта ӑкмум утӑт нєпека пунсӑт, рӳщ ясӑңа тулмащтӑсӑт. Әхӑт научной киникайт єсӑлсӑт. Щи тумпи научной рәпатнекӑт арсыр научной мирхотӑта яңхсӑт па хӑншум путӑрлад лӳңӑтсӑт.

Тӑм ванӑн Ас-угорской институт Сәрханд па Нижневартовской тӑхеңӑн лӑп тәхӑрсыйңӑн. Научной рәпатнекӑт юлн рәпитлӑт.

Виктория кӑт эви єнмӑс, щит Александра па Юлия. Ин лын университетңӑнӑн вәндтыйлдӑңӑн. Лӳв эвеңӑлад ищи «Центр ремёсел» ӑңки хуща вәндтыйлты яңхсӑт, щирн арсыр вєрӑт вєрты хошлӑт.

Людмила ШУЛЬГИНА

Кӳтлӧп Тэк олӑӈӑн

Тэк куртэв хулмет тӑхайн вус. Катра Тэк, Кӳтлӧп Тэк па ин вулты Тэк куртэв. Кашӑӈ куртыев арсыр вулӧпса тӑйс. Катра Тэк Ас кимӑлн ӑн вус, йираншик омсӑс, пӧсл дыпийн. Пӧслӑт, вантэ, сӳсн ваща йилӑт. Ас хӧщи па сӳс пелка мӧхсӑӈ хӳл мӑнл. Щи вурӑӈӑн щи ёх Ас кимла вурӑтсӑт.

Тэк куртӑӈ имет омӑслӑт

Тӑмхӑтл ма Кӳтлӧп Тэкев олӑӈӑн хӑншты вутщилӧм. Кӳтлӧп Тэка Катра Тэк элты 1940-мет тӑлн лӱӈа ювӧм пӧрайн касӑлсӑт. Лӱӈ мӑр хӧлыева хотӑт ялпа омӑстыя ӑнт веритсайт. Кимет лӱӈ вун йиӈкӑн хот павӑртӑт йира тусайт. Катра Тэк куртэв элты йира ёхлӑв мӑнмел юпийн курт верлӑв иса атма, ёвра мӑнты питсӑт. Алпа, таӈха, Тэк кущаевн йира Катра Тэкев элты мӑнты ёхлӑв ӑнт эсӑлсайт. Лядь питӧмн куртӑӈ ёхлӑв дяля тусайт, шимл хӧят ёхи ёхтылияс.

Щи куртэв хӧщи ӑшкола-интернат, кӳлоп, певӑлты хот, леккар хот вусӑт. Лядь пӧрайн мирев мӧрта шук тӳвмел, аел-вунэлн кен муй лавӑрт рупата иса лыв щи верылымел, лядисты ёхлада еша мӧлты щирн нётӧмты щира: лывел хошум сӧхӑӈ посылкайт киттэл, хӳл велпӑслатэл, щитӑт банкая пӧнман лядисты ёхлӑва китсӑт.

Кӳтлӧп Тэкев хӧщи лух па пелӑкн хӳв ферма вус, мисӑт па ловӑт тӑйсайт. Мӱӈ хотэв пӱӈӑлн ферма педы яӈхты юш вус. Лух шупи фермая хопн яӈхсӑт, сӳсн па хун лух нӧх сорл, кӳрн ёх яӈхсӑт.

Сэй пан хӳват няр кӳрн хухӑтлийлсӳв, намӑлта ай ветрайн ёхи йиӈк алсӳв. Йис щирн вусӳв, карты кур тӑйсӳв, норэт элты улсӳв, хотэвн йис пӧрмӑсӑт вусӑт. Щит опращем верӧм ӧтӑт. Камн па нянь верты кур тӑйсӳв.

Куртэв кӑрщ тӑхая омӑсты сонтӧмӑса. Щи пӧрайн ай колхозӑт элты вун колхозӑт верты питсайт. 1953-мет тӑлн Ялӧп Тэкн Пукӑр, Устрём, Войтехов па Тэк курт колхозӑт ияха лӧӈӑлсайт, па и колхоз верса. Лув «19-мет партсъезд» нэмн пунса.

Яма нумлэм, муй щирн Кӳтлӧп Тэк лосӑтса. Щи пӧрайн ӑшколайн хӧлна ӑн вунӑлтысӧм. Нумлэм, 1958-мет тӑлн экспедиция ёх, мӳв лыпи тащ (газ муй нефть) кӑншман куртэвн вышка лоньщсӑт. Похӑнтты сый верлӑт. Щи сыйл елпийн йира хухӑллӑт, ил ӧлумлӑт, щи юпийн щи сый сащмал, мӳвев нӧх торийл. Ма щи пӧрайн ким ӑн эсӑлсаём, ишни ӧнтаса вана мӑнты па ӑн эсӑлсаём. Щи ёх кӑт хотн вусӑт: щит мӱӈ хотэвн па Галина Михайловна Курганова (Новьюхова) ащел-анкел хотн холсӑт. И пӧрайн вышка элты хӑннэху ил питӑс па пӑрӑс. Щи юпийн мухты вер вӧлӑтса, экспедиция ёх йира мӑнсӑт. Вышка па щи юпийн хӳв лойс, ёхат ил питӑс. Ин лӱв ӑнтӧм.

Ёшавул куртэвн хӑщилыём ёх хӧлыева Ялӧп Тэка касӑлсӑт. Мӱӈ мет Кӳтлӧп Тэкевн ёлта хӑщийлсӳв. Ма вантсэм, муй щирн ферма лов па мис тӑём хӳв хот лосӑтса па довн Ялӧп Тэка туса. Курт олӑӈӑн хӳл потӑлтӑты щира ледник нэмпи хот лосӑтса. Щиты щи куртэв хӑйса, щи юпийн мӱӈ ищи айлта Ялӧп Тэка касӑлсӳв. И тӑл хот щӑта па ям хӳв вус, тухӑл пӧрайн щӑта ёх вулты ёхтылыйлсӑт.

Ин ай пӧрайн вулӧм куртэв ӑнтӧм, тӑм ванӑн лӱӈӑн щӑта нявремӑт щӱтьщӑты щира пӑрщан хотӑт доньщидысайт. Щукӑш ям вус. Туп катра иты, йинк нӧх эпитты пӧрайн, щӑта курт йиӈкӑн вула. Щирн щи нявремм шӱтьщӑты тӑха йира туса.

Мӱӈ, щӑта энмӧм ёх, куртэв нумлэв. Ин лядь елпийн щӑта вулӧм ёх элты хӑщӑс туп кӑт хӧят. Щит Терентий Герасимович Харамзин па Юрий Михайлович Новьюхов. Ляль юпийн щӑта сэма питӧм ёх ищи ар ӑнтӧм. Мӱӈ куртэв олӑӈӑн ям ясӑӈ ӑн пӧтӑртлӱв ки, хӧлща елды педы сэма питты нявремӑт катра верӑт вуйтлӑллал. Щирн щи матӑм пӧтрэм хӑншсэм.

И вер олӑӈӑн па хӑншты вутщӑлӧм. Сӳсн 1958-мет тӑл, ма ӑн вуйлэм хӧлща, мӱӈ вулӧм куртэва хӑнты ёх вулӧпса олӑӈӑн кина верты ёх ёхӑтлийлсӑт. Ялӧп Тэк элты ищи ар хӧят щи пӧрайн мӱӈ куртэва туса. Щӑта ӑшколайн вунӑлтыялты нявремӑт, вун ёх, куща ёх вусӑт. Хӧлыева яха ӑкӑтсаёв, вун кев путн мӧлты щи кавӑртла, ёх мӧлты щӑта щи верлӑт. Ма нумӑслӧм, мосӑӈ, щи кина вул. Мӑта ям вус, лулн щи кина ин шиялӑсэв ки.

Ма и вер олӑӈӑн па хӑншлӧм. Кӳтлӧп Тэкев омӑсты елпийн, хонӑӈӑн йис пӧрайн, щӑта ванӑн вус ху ӑсклӑт верман тӑйс. Инты вунты щӑта шӱкалӧм шай ан шӱкӑт муй па пасыр шӱкалӧм пӧрмӑс вуйтлидайт. Ӧпем щӑта ванӑн хот омӑсман тӑйлӑт. Ма щирн щи вуйтлэм, хӧта вус ху ӑсклӑт вус. Ин щӑта ӧпем картӧпка огород верман тӑйлӑт.

Щащем элты вуйтлэв, йис пӧрайн ӑсклӑт вантман щащем ащи вулмал. Йи порайн вотас атн ащиращем ӑскалӑтл хӧщи ӑн хӑщмал, Катра Тэка холты мӑнмал. Ёхӑтмалн хӳл пӑ-канмал: ӑсклӑт ов шӱкатӧм, пӧрмӑсӑт долумӑт. Вӱлэӈ ёрнӑт ёхӑтлимел, ухӑллал тэлыева лант муй саккар хирӑтн лэлтмел па мӑнмел Вӧщрэӈ хӳват, юшлал туп хӑщмел. Щи атӧм вер олӑӈӑн вус хуя ясӑӈ вермел. Щи хуйн ащиращем шалитӧм, ястӑтал: «Ям нэмӑлт ӑн-

тӧм вус, тащ вус ки, щих велсайн». Щи юпийн щащем ащи щи рупатайл элты йира мӑнмал. Щи вер шеӈк хӳв пӧрайн вулмел. Ёрнӑт па хӑнтэт кӳтэлн атма вулӧм вер олӑӈӑн мӳӈ пирӑщ ёхлӑв элты вуйтлэв. Рутлӑв хӳв пӧрайн щи ёхлал элта иса хӑнятыялман вулмел.

Куртэв олӑӈӑн стихотворение хӑншсум.

Кутлоп Тэк курт

Сыры вулӧм Кӳтлӧп
Тэк куртэв,
Катра вулӧм тынӑӈ ям
мӳвев,
Па хун вулты щий мӳӈ
мӑнлӳв,
Па хун ялпа щий
касӑллӳв.
Кӳтлӧп Тэк курт ай
вошиев,
Тынӑӈ Тэк курт мосты
мӳвиев,
Вус ху вулӧм тащӑӈ
куртыев,
Ляль шук тувӧм шукӑӈ
мӳвиев.
Сэй пан хӧщи омсӧм
куртыев,
Вӧщрэӈ пӧсл кимӑлн
вулӧм вошиев.
Щӑта щи сэмлӑв нӧх
мӳӈ пӳншсӳв,
Щӑта щи рутлӑв мӳӈ
вуйтсӳв.
Найӈ-Вуртӑӈ тынӑӈ
куртыев,
Найӈ-Вуртӑӈ щуняӈ
мӳвиев,
Щащилӑв вулӧм ям
куртыев,
Акилӑв вулӧм тынӑӈ
вошиев.
Ин па хӧта щи ям
мирыев?
Ин па хӧта щи ям
хӑнтыев?
Алпа, таӈха, сӑмлӑвн
вулдӑт,
Алпа, таӈха, мӳӈева
нётлӑт.
Мӳвев хӧщи мӳӈ
ёхӑтлийлӳв,
Хотлӑв омсӧм лотн
доилийллӳв,
Куртэв пӑта сӑмлӑв хо
шийлӑт,
Вошев вурӑӈӑн
нӧмӑслӑв шукӑщлӑт.

Зоя НОВЬЮХОВА

Ирни хӘ (моньщ)

И хуят ай пурайн тащӑӈа йис. Лӳв яма рӑпитӑс па айлтыева тащ ӑктӑс. Лӳв мӗт тащӑӈа йиты лӑӈхас. Щиты мир хуятӑт лэпӑлты питӑс.

Ям арат ол мӑнӑс. Лӳв нӑмӑсты питӑс, хулта ӑкмум вухлал хӑнятты. Па нумса юхтӑс – кӑрӑщ рӗпн вухлал нӑмн хӑнятты. Тухлӑӈ хоп вӗрты партӑс. Вухлал сорния пӗлӑтсӑлэ, тухлӑӈ хопа пунсӑлэ па нух пӑрлӑс, мӗт кӑрщ кӗв кӑншты питӑс. Хӳв мӑр кӑншӑс, тухлӑӈ хопӑл еӈка йис па ил рӑкнӑс. Щи тӑхийн мӑл лот тывӑс. Мӗт сыры щи шӑк вӗр Ямал мӳв вӳлӗӈ ёх шивалӑсӑт. Щӑлта щив арсыр учёныйт юхӑтты питсӑт. Лыв хулна уша ӑн вӗрсӑт, муй пӑта щимӑщ мӑл лот тывӑс. Ӑн па вӑлӑт, хуты ирни хӑ щив ил рӑкнӑс.

Муй вӳрн Мойпӑрӈӑн тӑрума питсӑӈӑн

Йис пурайн мӳӈ Мӳвев хурамлы вӑс. Ӗнумты утӑт, войт питы-нувия вӑсӑт. Мӳвн елӑха вӑс. Тӑп тӑл пурайн мӳвев хурамӑӈа вӑллясс. Тӑрум Тӳт, тылӑщ па хӑсӑт лоньщӑн вудисӑт, тӑп мӳвев ищиты питы-нувия вӑс.

Имултыйн Тӑрум Тӳт хӑсӑт па вот пӗлы лупӑс, лӑлн лыв пӑлӈӑт эвӑлт мӳв вӑнты нурум ат вӗрсӑт. Щи хӳват шӑшман сыр-сыр хурамӑӈ ольпӑт мӳва ӗсӑлты рӑхл. Щиты вӗрсы. Елды Тӑрум Тӳт нурум хӳват шӑшман арсыр ольпӑт парӈӑлты питӑс. Нурум хурамӑӈ нюлъюх хурасуп йис.

Мӳвев хурамӑӈа йис, тӑп хошум ӑн тӑйс. Хӑсӑт и нумса юхӑтсӑт – тылӑщ ел пӑхӑлты, лӑлн лӳв хӑтл лӑп ӑл тӑхӑрсӑлэ.

Мӳвевн нувия йис. Хӑсӑт, тылӑщ хурамӑӈ мӳв пӗлы вантты питсӑт. Увӑс Хӑс лупӑс: *«Мӳвев иса пурайн щимӑщ хурамӑӈ ат вӑл! Хӑтл етн, тылӑщ па хӑсӑт атн хӑтлӑты питлӑт».*

Хӑтл эвӑлт нюлъюх хулт пӗлы мӑнӑс па Мойпӑрӈӑн мӳва вухӑлты ӑн вӗритсӑӈӑн. Хӑсӑт лупсӑт: *«Мӳӈ пилӑва тӑрумн вӑлаты! Итӑх пурайн тылӑщ па пӑлӈӑт ара хӑтлӑты нётты питлӑты».* Мойпӑрӈӑн кашащсӑӈӑн. Хӑсӑт Ай Мойпӑр нӗӈия ай ӑмпи, Вӑн Мойпӑр нӗӈия – вӑн ӑмпи мойлӑсӑт. Щи ӑмпетн Мойпӑрӈӑн Увӑс Тӳт эвӑлт арсыр ольпӑт ӑмӑртлӑт па мӳва ил пӑрӈӑллӑт.

Увӑс Хӑса шӗӈк мӑстӑс, лӳв Ай Мойпӑр хӑс хонӑӈӑн вӑлты питӑс. Щи пура вӳш эвӑлт тӑрумн Ай па Вӑн Мойпӑр хӑсӈӑн вӑлдӑӈӑн мӳӈ мӳвев лавӑллӑӈӑн па хӑсӑӈ ӑмпеӈӑнӑн вулилӑӈӑн.

Людмила АЛЬГАДЬЕВА,
Хулимсунт кӗрт Хӑнты ясӑӈа тулмащтӑс
Людмила ШУЛЬГИНА

Дыв даль пурайн рәпитсӑт

Даль пурайн па щи юпийн Мосум мӳвн рәпитум мир олӑңӑн хӑншты дӑңхалум. Ма еша нәмлєм, пӑлтап даль олӑт щирн мӑнєма вет ол вәс. Щи пурайн каркама кӑпӑртум мир иса нәмман тӑйты мосл. Ин ма нәптєм ёх шимл хӑщӑс, па дыв вєрум рәпатаел елды айдат хуятӑтн ат вәды. Вантэ, пӑлтап даль тывумн вошӑтн, кәртӑтн ай няврємӑт па имет хӑщсӑт. Дыв тарма кашӑң хӑтл рәпитсӑт. Щи пурайн хӑнты имет ащилы хӑщум эвилал, пухлал холдуман єнмӑлсӑт. Айдат ёх рәпатая сыры кӳншємӑсӑт, вән хуятӑта нётӑссӑт.

Кышик вошн **Тамара Григорьевна Калягина (Харанзеева)** вәл. Тӑм хуятэв даль пурайн 1943-мит олн сєма питӑс. Дӳв ащел Григорий Николаевич Харанзеев даля 1942-мит олн тәсы. Июхлы пищма ӑн хӑншилдӑс. Вантэ, дӳв хӑншты ӑн хошӑс. Щи пӑта хоттєл ёх ӑн па вәсэл, ащел дылдӑң муй ӑнтэ. Әхӑт Тамара єнуммал юпийн ащел кӑншты питсӑлэ. Лӳв архив нєпекӑт кӳтн похоронка вәйтӑс, хута хӑншман вәс, *«Григорий Николаевич Харанзеев Ас нопӑтты тылдӑщ олӑңмит хӑтӑлн 1944-мит олн ӑнтэма йис, Станиславской мӳвн Топоровицы вошн шависа».* Щиты хӳв мӳвн хӑнты ики ухл пунсӑлэ.

Атэлт икед юпийн **Евдокия Георгиевна Харанзеева** кӑт няврємӑл єнмӑлтӑс. Микита пухиел пӑлтап даль олӑтн мәш эвӑлт ӑнтэма йис. Тамара эвел ин па Кышик вошн вәл. Евдокия Георгиевна Харанзеева товийн, дӳңӑн па сӳсн хӳл катӑлман рәпитӑс. Тӑлн арсыр вой ведпӑслуман тарӑндӑс. Кашӑң хӑтл доньщ па ищки кӳтн даңки кӑншман яңхӑс. Уяң хӑтӑлн кӳрӑң вой павтылдӑс. Лӳв вәнт вой ведпӑслӑты тәс ими вәс. Щӑлта кашӑң хӳл, нюхи пӳлыет иса далэ китыйлсайт. Юлн няврємӑт кєша нємӑлт ӑн хӑщилдӑс. Тӑм ими каркама вәнтыман Мосум юхан мӳв хӳват иса яңхсӑлэ. Щи мӑр па няврємлал ӑңкелн тӑйсайт. Лӳв юхи тәп холты юхтылдӑс. Ар ол даль пурайн тарма рәпитум ими Кышик вошн ӑнтәма йис. Ин дӳв хилылалн, рәтнӑлалн нәмман тӑйла.

Т.Г. Калягина

Екатерина Григорьевна Харанзеева ищи пӑлтап олӑт пурайн икед Василий Харанзеев далэ 1941-мит олн тәсы. Пищма юхи ӑн хӑншилдӑс. Лӳв олңӑлн ин тӑм хӑтл вәнта няврємлал нємӑлт ӑн вәлӑт. Иса хӳлт вәшӑс. Екатерина Харанзеева атэлт хәлум эвед єнмӑлсӑлэ. Вән эвєңӑл Роза па Таисия лӳв пилала даль пурайн рәпитсӑңӑн. Вой-хӳл ведпӑслуман, воньщумут ӑкӑтман вәсӑт. Дыв тӳтъюх сэвӑрман рәпитсӑт. Щӑлта сӳсн па тӑлн еңк тухӑлн хӳл катӑлман тарӑндӑсӑт. Вәнт йиңк пурайн хопӑтн ланты хирӑт па па лєтутӑт тӳвман яңхсӑт. Щӑлта щи лавӑрт ланты хирӑт ими ёшн алмийлсӑлал, алпа лавӑрт вәс. Щирн рәпатаел пӑта вух шимл вӳйлясӑт. Екатерина Харанзеева няврємлал пила кашӑң хӑтл ащел даль эвӑлт юхи лавӑлсэл, тәп лӳв юхи ӑн юхтӑс. Ин тӑм хӑтл вәнта Красной армия солдат хә Василий Харанзеев вәшум тӑхи рәтнӑлалн ӑн вәды.

Дарья Артямова ма яма нәмлєм. Лӳв икед вулаң даль пурайн далэ тәсы. Әхӑт лӳв эвӑлтала пищма па айкел ӑнт юхтылдӑс. Тӑм ими хәлум пухӑл пила атэлт хӑщӑс. Пухлал Семён, Николай па Алексей вән хуятӑт кємн рәпитсӑт. Дыв арсыр хә рәпата вєрӑнтсӑт. Мурта потум

Кышик вош калтӑң

Даль пурайн рәпитум имет

йиңкӑн хӳл тухлысӑт. Вӑнт вой велпӑсдуман яңхсӑт. Тӳтъюх сэвӑрман кӑпӑртсӑт. Ащилы хӑщум хоттєл ёха шєңк давӑрт вӑс. Няврємлад аяшӑк вӑлмелн дывела лєтут ӑн тӑрмилӑс. Щи пӑта ма ащємн Михаил Ефимович Молдановӑн дыв ванкӳтлы вой нюхийн, хӳлн мєшумтыйлсайт. Дарья Артямова каркам имия вӑс. Няврємиелад лапӑттал пӑта сӳсн воньщумут ӑкӑтл па ай хопн Вершина вош вӑнта тӑлдэ па щӑта тынылӑлэ. Июхлы йиталн мав, саккар, калӑщ, лант тёпиелад лєты кєша лӑтл. Ма нӑмтємн тӑм ими иса холлуман вӑс. Тӑм ими вӑлмал нӑпӑт няврємлад ащи даль эвӑлт давӑлсӑлэ. Икел щиты юхи ӑнт юхтылӑс. Пухлал ям няврємӑта єнумсӑт, ӑңкел иса нётман тӑйсэл.

Наталья Ефимовна Молданова (эви опращ нємл Вандымова) Мосум мӳвн Вӑн вар кӑртӑн Ас нопӑтты тылӑщ 7-мит хӑтӑлн 1917-мит олн сєма питӑс. Ащед шєңк сыры ӑнтӑма йис. Щи пӑта вет няврєм ӑңкелн атэлт єнмӑлсайт. Ма нӑмлєм, муй вӳрн даль пурайн Вӑн вар кӑртӑн ӑңкєм па имет пила давӑрта рӑпитсӑт. Щирн хӑ ёх даля тӑсыйт, щи пӑта имет па пирӑщ икет кӑпӑртсӑт. Мєт вулаң вєр — щит хӳл велпӑслӑсӑт. Нӑмлєм, муй вӳрн ӑңкєм нӑпӑт имет Лозямов, Хоров, Молданов, Артямов хот ёх нєңӑт холписӑт. Щӑлта тухлымелн потум йиңкӑн мурта рӑпитсӑт. Щирн, вантэ, ушӑң сопек па лӑмӑтсух ӑнтӑм вӑс. Сӳсн лоньщ питты вӑнта ёхум воньщумут ӑкӑтман яңхсӑт. Щӑлта хӳл сулылӑт па ӑхӑт вӑн хопн ловӑлман Ёмвош вӑнта тӑлыйт. Тови тӑп олңитла, вӑншӑк няврємӑт имухты кӑръюх сэвӑрты хӑра щи кӳншємӑлӑт. Щӑлта юхан пєлка питтыйн щи юхӑт катерн мулты тӑхия щи тӑлыйт. Тӑлн имет колхоз эвӑлт кєпӑлн па вӳлы сухн мӑлыйт, па щи сухӑт тӑнӑлман ешащсӑт. Ӑхӑт щи сухӑт эвӑлт дыв молупщет, вейт ёнтыйлсӑт.

Нӑмлєм, даль пурайн ӑңкилӳв вєра алӑңая рӑпатая мӑнсӑт па етн хӑнялн юхӑтсӑт. Юлн вӑншӑк няврємӑт апщилал вантыйлман тӑйсӑлал. Мӳң, даль пурайн єнмум няврємӑт, нянь, єплӑң мав ӑн лавӑнтсӳв. Вулаң даль пурайн хӳл ищи шимл катлыйлса. Щирн шєңк давӑрт олӑт вӑсӑт. Ар ай няврєм мӑша йил па ӑхӑт щиты ӑнтӑма ювӑнтсӑт. Щирн тохтур шимл вӑс. Вантэ, хулыева мир даля нётӑссӑт. Ар тохтур даль хӑрн солдатӑт лекщитман вӑсӑт. Щи пӑта няврємӑт ямӑлтӑты хӑннєхӑ вєра ӑн тӑрмӑс. Имет тӑлаң хӑтл рӑпитман яңхсӑт, щи пӑта атӑлн ай тёпиедала лӑмӑтсух ёнтман тарӑнлӑсӑт. Тӑлн мӳң ай молупщийн, лаңки сух сӑхӑн хӑхӑтлясӳв. Щи йисн сух лапкайтн ӑнтӑм вӑс. Мӳң паннє сух нирӑтн єнумсӳв. Ма ӑңкєм Наталья Ефимовна Молданова ай кєр тылӑщ 4-мит хӑтӑлн 1993-мит олн ӑнтӑма йис.

Мосум мӳв имет шєңк тарма вулаң даль олӑтн рӑпитсӑт. Лыв вӑн мойлупсэтн ӑн мийлясыйт. Тӑм имет Советской лащ дальн нух питты кєша ар ӗрел па щомел мӑсӑт. Лыв нємлад няврємлалн, хилылалн хӳв мӑр нӑмман тӑйты питлайт.

Елена КОРОТКАЯ,
Нижневартовск вош
Хӑнты ясӑңа
тулмащтӑс Ульяна
ДАНИЛО

Рӑт мӳвӑл эвӑлт така вуракӑт вошитӑс

Вулаң Отечественной даль тӑп олңитӑс, Тэк кӑртӑң икет имухты даль хӑрӑта вуратты питсӑт. Вӑн щатьщащев Степан Филиппович Неттин ищи така вуракӑт вошитты лӑңхӑс. Тӑп лӳв худна ая вӑс.

С.Ф.Неттин лыпӑт хойты тылӑщ 20-митн 1923-мит олн Сӳмӑтвош район Хосомкӑрт хуща сєма питӑс. Лӳв тӑп давӑрт 1942-мит олн Ёмвоша вохсы, щӑлта Омска, ӑхӑт имухты даль хӑра китсы. Степан Филиппович Неттин Курской дуга хуща лалясӑс, рӑт мӳвӑл тухалпи Европа мӳвӑт эвӑлт вуракӑт Берлин вош вӑнты вошитӑс.

Щи юпийн хӑнты солтат хӑ Япония мӳв даль хӑра китсы, щӑта японцӑт пила далясӑс. Юхи тӑп 1946-мит олн мӑшӑңа кєрлӑс.

Тарум хӑнты ики имухты «19 партсъезд» нємпи колхозн рӑпитты питӑс. Имеңа йис, имед нємл Екатерина Николаевна, эви опращнємл Рябчикова вӑс. Ияха вет няврєм єнмӑлсӑңӑн.

Даль эвӑлт Степан Филиппович мӑшӑңа кєрлӑс, ванкӳтлы мӑшитӑс. 1971-мит олн ӑнтӑма йис, лӳв тӑп 48 ол вӑс.

Мӳң, лӳв хилылӳв, вӑн рӑтлӳв эвӑлт ванкӳтлы лӳв олңӑлн путрӑт хӑлӑнтлӳв. Щирн Степан Филиппович олӑңӑн нӑмлӳв, лӳвела вӑн пӑмащипа луплӳв, хуты мӳң тӑм йисн сыстам тӑрум илпийн вӑллӳв.

Юхи хӑщум олӑтн Тэк кӑртэвн «Бессмертный полк» хӑр дэщӑтлы, мӳң ищи Степан Филиппович Неттин хур пила кев хурӑс вӑнты шӑшлӳв, ӑня лыптӑт пунлӳв.

Ай хилєңӑн
Аня МОНИНА па
Анжела НЕТТИНА
Хӑнты ясӑңа
тулмащтӑс Людмила
ШУЛЬГИНА

Кӯвлӑӈ нәй сӑх

Ангелина Покачева хӑнщум хур, Русскинская кэрт

Атэлт кад юх авӑтн, атэлт вэнт юх авӑтн имеӈӑн-икеӈӑн вэлдӑӈӑн-холдӑӈӑн. Тэп и эвие тӑйлдӑӈӑн. Щиты холтэл-вэлтэл кӯтн ин ими лавӑрт мэша питӑс па ӑнтэма йис. Эви ащед пида кӑт хуятн вэлты хӑщсӑӈӑн. Няврэм ай, лӯвела ӑӈки мосл. Ащи вэнтыман яӈхӑл, эвие юлн атэлт хӑщийл. Щиты ики няврэмӑл пэла нэмӑсман муй вӯрн войхӯл кӑншӑл. Тӑла ювум артӑн вой сухлал тыныты вошӑӈ мӯв пэла эвисӑӈӑн мансӑӈӑн. Вошн тынэссӑӈӑн па лант, саккар вӯсӈӑн, юхлы пэла мӑнты щи сонтумӑсӈӑн.

Икилэ вантыйл, и ими щӑта яӈхӑл, ищи атэлт, кӑт эви тӑйл. Нэмӑсыйл: *«Тӑм хӑнты ма хущэма имия тэлэм ки, ям щи ищипа питл. Лӯв ищи атэлт, ма па атэлт вэлдум. Эвэма лэдн ӑӈкия питл».* Щиты ики кимӑт пӯш ими тэс, вет хуят вэлты питсӑт. Ӑӈкеӈ эвеӈӑн вэннӈӑн, тэп рэпитты ӑн лӑӈхадӈӑн. Тӑлаӈ хӑтл мӑр юнтман камн тэп навӑртлӑӈӑн, па хута ямшӑк лэмӑтсух ки шивалӑлӈӑн, нух лэмтумлӑдн.

Ӑӈкилы эви ӑӈки тӑймал пурайн кӯвлӑӈ нэй сӑхн ёнтса. Па щи сӑхиел иса щи лэмӑтман тӑйлдӑлэ. Аньхел ищи шэкӑӈ ими, юлн нэмӑлт ӑн вэрл. Ай эвие щи тӑлаӈ хӑтл туми-тӑми вэрман кӑпӑрл. Хэн ащед вэнтыты пӑнтӑл эвӑлт юхи юхӑтл, имел путӑр вэрл: *«Тӑм, вантэ, ики, нӑӈ эвен нэмӑлты ӑн вэрл. Мӯӈ дуват ӑл тӑйлдэв. Муя нӑӈ щимӑщ шэкӑӈ эви єнмӑлдӑн?» «Ма тӑм атэлт эвэм, муй вӯрн ма дуватты ким нёхӑлдєм»*, – ащед лупӑл. Щиты ол мӑр вэсӑт. Кимӑт сӯса ювум артӑн ащед хӯв мӑра вой-хӯл кӑншты юхан тый пэла мӑнӑс. Ин эви ащед пида мӑнты вӯратл: *«Ма аньхэмӑн лыкӑн этдаюм па шэкӑтлаюм. Лыв пилэда юлн хӑщты ӑн лӑӈхадум».* Щи пурайн лын ащиенӑн путӑртум путрӑн аньхел эвеӈӑнӑн хэлса.

Ефим Мултанов хӑнщум хур, Русскинская кэрт

Па кӯвлӑӈ нэй сӑхӑл вэнта хулт хӑнятса. Ай эвие кӑншӑс-кӑншӑс па сӑхӑл ӑн вэйтсӑлэ. Муй вӯрн сӑхлы вэнта мӑнл, па лэмтут ӑн тӑйл. Муй ӑӈкел эвӑлт хӑщилӑс, аньхелӑн па лӯв эвеӈӑлдлн вӯсыйт па тӑйлыйт. Аньхел пӑл, ай эвие ащед пида мӑнӑл ки, лывела рэпитты хуят шай кавӑртты ӑн хӑщӑл, йиӈк, тӯтьюх тэты хӑнтыды щи хӑщлдӑт. Щи пӑта сӑхӑл вэнта щи хӑнятса. Ащед щиты атэлт тӑл вэнта вэнтыты щи мӑнӑс. Лоньщ кӯда ювум артӑн щи юхтӑс, вой-хӯл тэс. Па щи юпийн воша тынєсты мӑнты сонтумӑс. Вош эвӑлт лєтут, пурмӑс тэс. Муй ям щӑшкан, нэй, ухшам ащед тэтьляс, хулыева аньхелн нух нярэмӑсыйт. Ай эвие нэмӑлтыйн ӑн хӑйса. Аньхи щимурт лыкӑӈа йис эвлӑӈӑл пэла па икела лупӑл: *«Мӑна, эвен вӯе па юхан тый пэла вэнта тӯве. Хотн карӑӈ павӑрт эвӑлт сэвре, атэлт ат вэл. Мӯӈева турас вэрл».* Эвие хишэм нянь кар хирыела пунӑс, ащед пида юхан тый вэнты щи мӑнӑс. Щӑта ащелн карӑӈ павӑрт эвӑлт ай хотыенӑн омӑсса. Па атэлт вэлты щи хӑщӑс. Товия ийты питӑс, юханӑт дулаты питсӑт. Эвие пэн сэвӑс па ай юхана мевӑтсӑлэ. Йилуп хӯл вэлты питӑс. Вэнт хӯват яӈхтӑл кӯтн хэллдӑлэ, хутты кӯвлы сый сащӑл. Айдта щи сый пэла щи мӑнл, вантлдӑлэ, сорум аӈкал эхтыйн лӯв кӯвлэӈ сӑхӑл тэил па ай ампӑн лытӑл эвӑлт щи ёвӑлда, щиты кӯвлы сый щи сащӑл. Нух щи амтӑс, сӑхиел вэйтӑс. Нух алэмӑслэ па юхи тэслэ. Ай амп ищи лӯв пилэда йис. Ампие лапӑтсӑлдэ па ияха вэлты щи питсӑӈӑн. Имулты хӑтл хэллдӑлэ, камн хуят путӑрл сащӑл. Ким єтӑс, вантлдӑлэ, айдат хэ хуят лодь па лупийл: *«Тӑм ма ампєм».* Па щи юпийн ияха вэлты щи питсӑӈӑн.

Вера ЛОЗЯМОВА
Кышик кэрт

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№18 (3510), 20.09.2018

Соучредители
Дума, Правительство Ханты-Мансийского автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных и внешних связей Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Редакция
И.о. главного редактора – **Кондина Г.Р.**
Телефон (3467) 33-22-72

Заместитель главного редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь – **Рагимова Н.В.**
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:
628011, г.Ханты-Мансийск, ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52
E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте **www.khanty-yasang.ru**
Отпечатано:
ООО «Новости Югры-Производство» г. Сургут, ул.Маяковского, 14.

Индексы **04393, 54393**
Тираж **2166** экз.
Заказ **3673**
Цена свободная

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Тюменской области, ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации ПИ №ТУ 72-00796 от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций не обязательно отражает точку зрения редакции.